

Beszámoló a Pázmány Péter Katolikus Egyetem XX. századi híres magyar közgazdák c. konferenciájáról*

Botos Katalin

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Heller Farkas Közgazdaságtudományi Intézete a tudomány napjának alkalmából évente rendez konferenciát a közgazdaságtan fontos elméleti és gazdaságpolitikai témaköréből. 2018. november 14-én a XX. századi híres magyar közgazdák munkássága volt a konferencia témája, amelyen a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Heller Farkas Közgazdaságtudományi Intézetének és a Budapesti Corvinus Egyetemnek az oktatói, továbbá Botos Katalin, a Heller intézet alapítója, a Szegedi Tudományegyetem emerita professzora vettek részt.

Bod Péter Ákos (egyetemi tanár, BCE, Gazdaságpolitikai Tanszék) Lord Bauer Péter Tamásról tartott előadást, „Egyéni választás-gazdasági szabadság” címmel. *Madarász Aladár* (egyetemi docens, BCE, Közgazdasági Elméletek Története Központ) Káldor Miklós munkásságát ismertette, „Érték és elosztás” címmel. *Csekő Imre* (egyetemi docens, BCE, Matematikai Közgazdaságtan és Gazdaságelemzés Tanszék) Neumann János általános gazdasági egyensúlyról írott gondolatairól, *Szalai Ákos* (egyetemi docens, PPKE, HFKI) Harsányi Jánosról, a játékelmélet Nobel-díjasáról beszélt.

Botos Katalin, aki a PPKE Történettudományi Doktori Iskolájának is tanára, Heller Farkas és Navratil Ákos párhuzamos életútját, munkásságát mutatta be. Heller Farkas a nemzetközileg leginkább ismert magyar közgazdász volt a maga idejében. Könyveiből még a 60-as években is tanítottak, Brazíliában, Ausztráliában is. Navratil Ákos a Pázmány Péter Tudományegyetem professzora volt. Heller a matematikai alapú közgazdaságtant képviselte, Navratil, inkább a történeti iskolához vonzódva, az institucionalista irányzatot. De kölcsönösen becsülték egymást, és együtt dolgoztak a Varga István által alapított Magyar Gazdaságkutató Intézetének Tanácsában. Vargáról *Mányó-Váróczy Violetta*, a PPKE HFKI adjunktusa tartott előadást. Varga István elméleti és gazdaságpolitikai tevékenysége kiemelkedő, mind a magyar „valutacsoda”, a forint megteremtőjeként, mind az 1956-ban létrehozott Közgazdasági Bizottság vezetőjeként. A Heller Farkas Intézet többi oktatói közül *Schlett András* docens Scitovsky Tibor munkásságát ismertette. Scitovsky azt vizsgálta, hogy gazdaságpolitikai

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Botos Katalin a Szegedi Tudományegyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem emerita professzora.
E-mail: evmkabor@gmail.com

döntések esetén mikor beszélhetünk jóléti döntésekről. Egyik legismertebb tétele az ún. Scitovsky-paradoxonként vált híressé, melynek feloldásával egy gazdasági intézkedés hatékony voltát elosztási viszonyoktól függetlenül is ki lehet mutatni. A későbbiekben figyelme egyre inkább a „racionális tudomány” sebezhetőségi pontjaira irányul. A modern ember identitásélményének az alapja a birtoklás, s ennek az eredményeként a boldogság is hasznossággá redukálódik. A pénz így már nem pusztán csereeszköz, hanem az emberek értékének mérésére is szolgál, az egyén társadalmi hasznosságának bizonyítéka. A pénzközpontúság eredménye az is, hogy egyre magasabbra értékeljük a jövedelemtermelő tudást, azoknál a készségeknél és képességeknél, amelyek csupán az életet teszik értelmessé.

Kőrösi István egyetemi docens a katolikus egyház gazdasági tanításával foglalkozó Muzslay István, *Katona Klára egyetemi docens*, az intézet jelenlegi vezetője pedig a nemrég elhunyt Lámfalussy Sándor nézeteivel ismertette meg a hallgatóságot.

A bemutatott személyek közül háromnak az élete már a XXI. században, külföldön, komoly megbecsülés mellett ért véget. A XX. században élt közgazdászoknak azonban igen eltérő sors jutott, aszerint, hogy Magyarországon maradtak, vagy külföldön folytatták pályájukat.

Lassan három évtizede, hogy a Magyar Tudományos Akadémia – a rendszerváltozást megelőzően – korrigálta azt a súlyos méltánytalanságot, amelyet 1949-ben (a hatalom nyomására) elkövetett. 1989-ben posztumusz visszaadták akadémikusi rangjukat az ettől megfosztott polgári társadalomtudósoknak. Ez ugyan a szegénységben, olykor nyomorban elhunyt közgazdászoknak már csak elvi, utólagos jóvátétel volt, de az Akadémia becsületének helyreállítása szempontjából igen jelentős lépés. Meg is ünnepelte akkor ezt a szakma egy konferenciával, s az 1990-es rendszerváltozás után megjelent Mátyás Antal szerkesztésében e tudósok portréiról egy kis kötet.

Tartozunk az igazságnak azzal, hogy ezek a tudósok a másik diktatúrától, a nemzeti szocializmustól is szenvedtek. Nemcsak háttérbe szorítást, de súlyos börtönt, sőt halált is. (Lásd Fellner Frigyes szomorú sorsát. A kormányzó menlevele sem volt elég, hogy a németek el ne hurcolják Mauthausenbe.) A fasizmus közeledtére számos magyar tudós hagyta el hazáját, biztonságosabb, nyugati országokba távozva. Beigazolódott, hogy „az is bolond, ki poétává lesz Magyarországon...”, pontosabban, aki itthon marad, tudós emberként. Aztán 1956 is kilökött a társadalmunkból sok értékes szakembert (ekkor hagyta el például az országot Balassa Béla). A külföldre került magyarok fényes karriert futottak be. Sokan amerikai professzorsáig, tanszékvezetésig, közgazdasági társasági elnökségig vitték, s mindenképpen nemzetközi elismertség lett osztályrészük. Számos közgazdasági, sőt pénzügyi fogalom kötődik nevükhöz, Káldoréhoz, Lámfalussyéhoz, Scitovsky Tiboréhoz, Balassa Béláéhoz. Munkásságuk beépült a modern közgazdaságtanba. *Három lord* is lett közülük Angliában: Káldor Miklós, Balogh Tamás és Bauer Péter.

Legtöbbjük szerepet játszott a gazdaságpolitika alakításában is, itthon vagy külföldön. (Bár voltak kifejezetten elméleti tudósok köztük.) Nem csoda, hogy a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Heller Farkas Intézetének konferenciáján így csoportosították a néhány felidézett szerzőt: az egyéni szabadság, a gazdaságpolitika, a gazdaság és erkölcs nagy alkotói. Nyilvánvaló, hogy csak válogatásra volt mód a nagy tudósok közül, hiszen sokan kimaradtak a számba vehetők sorából. Arra azonban mindenképpen jó volt ez a merítés, hogy bemutassa egyrészt az itthon maradottak és az emigránsok sorsának különbözőségét, másrészt még valamit, amit nagyon fontosnak gondolunk: azt, hogy a közgazdaságtan különböző ideológiai irányait követő egyéniségek kerültek ki közülük. Voltak, akik az ellentétes ideológiával, tudományos irányzattal mindvégig harcoltak. Káldor élete végéig küzdött a monetarizmus ellen. Lord Bauert viszont a Thatcher-kormányzat avatta SIRRÉ. Balogh és Káldor urakat, „a rettenetes ikreket”, – ahogyan kortárs kritikusaik nevezték őket –, a munkáspárti kabinet javasolta a királynőnek... De az is tanulságos, hogy a két világháború között tevékenykedő nagy közgazdászaink, így Heller Farkas és Navratil Ákos együtt tudtak működni, ha kellett, „a Haza javára”, noha különböző közgazdasági irányzatokat követtek. Varga István pályája meg fényes példa arra, hogy nagy egyéniségeink a közösség szolgálatát minden elé helyezték, még az ideológiai kérdéseket és személyes sérelmeket is félretéve. A Heller intézet példamutató volt a válogatást tekintve: szerepeltek a bemutatott tudósok között a hagyományos, matematikai közgazdaságtan nagy művelői, de olyanok is, akik kifejezetten az institutionalista vagy behaviorista irányzatot képviselték. Polányi Károly ugyan az előadásban *nem* szerepelt, de érdekes módon hívó, baloldali, közösségi közgazdász volt, aki az állam szerepvállalását fontosnak tartotta. (Bár megjegyzendő, ő is a demokrácia rendíthetetlen híve volt, a diktatúrát messzemenően elutasította, és 1956-ra rendkívül büszke volt.) Voltak a konferencián felidézettek között a német történeti iskolára támaszkodó közgazdászok és a katolikus Egyház társadalmi tanítását feldolgozó tudósok is. Ez utóbbit annál fontosabbnak tartom, mivel korunkban a *szubszidiaritás* kérdése mind a nemzetközi irodalomban, mind hazánk gazdaságpolitikájában nagy súllyal szerepel, vagy inkább, kellene, hogy szerepeljen.

Kifejezetten aktuális volt *Katona Klára* előadása Lámfalussy Sándorról, a nemrég elhunyt jeles pénzügyi szakértőről, az „euro atyjáról”. Fontos volt rámutatni arra, hogy Lámfalussy nagyon is jól látta, mennyire a politika determinálta az euro születését, s hogy ez milyen problémákat keletkeztetett. Felismerte a pénzügyi rendszer kockázatait, s azt is, hogyan jelentek meg ezek az életben. Azt tennem hozzá, hogy a nemzetközi pénzügyekről Lámfalussynek olyan világos kritikája volt, már kellő időben, amilyen keveseknek. Bírálta a nyakló nélküli liberalizálást, a teljes konvertibilitást. Javasolta, térjünk vissza a Bretton-Woods-i *korlátozott konvertibilitáshoz*. Ebben ma már nincs egyedül, sok jeles pénzügyi szakértő van hasonló véleményen.

A konferencia tehát rámutatott komoly értékeinkre, erősítve nemzeti identitásunkat, s arra, hogy a közgazdaságtan nem megcsontosodott dogmák gyűjteménye, hanem élő, változó, sokszínű tudomány. Egyik záró előadásában azt is fontos üzenetnek érezhetjük, hogy a tudomány az emberért van. Olyan körülmények megteremtését kell segítenie, amelyben a társadalom tagjai *boldog emberek* lehetnek.

A konferencia anyagaiból egy válogatás a Pázmány Press kiadásában ez év folyamán elérhető lesz.